

بکتاشی‌ها روی آورد و با ملاطفت و مهربانی با آنها رفتار نمود. او همچنین شیخ‌الاسلام این کمال را واداشت که فتوایی بر ضد قزلباش‌ها صادر کند و پس از صدور این فتوا، دستور قتل افراد زیادی را صادر کرد و بعد از آن، به فکر جنگ با شاه اسماعیل افتاد.

پس از سقوط دولت صفوی، شیعیان آسیای صغیر به تدریج از ایران دور، و در نتیجه از شیعیان بیگانه شدند که این گستگی در دوره‌های بعدی نیز ادامه یافت.

پراکندگی جغرافیایی

در مورد جمعیت دقیق شیعیان دوازده امامی ترکیه حرف و حدیث بسیار است ولی آن چیزی که می‌توان تخمین زد جمعیتی حدود یک‌پنجم تا سه میلیون نفر را تشکیل می‌دهند. عمدۀ شهرهای شیعه‌نشین ترکیه در شرق این کشور و در مجاورت ایران و جمهوری آذربایجان قرار دارد؛ اگرچه اکنون در سراسر این کشور پراکنده شده‌اند. پراکندگی جمعیت این گروه در ترکیه به صورت زیر است:

۱. **شرق و شمال شرقی ترکیه:** شهرها و روستاهای این منطقه که در مرز ایران، ارمنستان، قارص، شده، مانند شهرهای اغدیر، قارص، توزلوجا، آرالیک، تاشیلی چای، آکایاکا و آرپاچای بیشتر شیعه‌نشین هستند. استان قارص از مهم‌ترین محل‌های تمرکز شیعیان است. مردم این استان به زبانی نزدیک به زبان آذربایجان ایران سخن می‌گویند. همچنین استان اغدیر نیز یکی دیگر از مراکز شیعیان جعفری بهشمار می‌رود.

۲. **شمال غربی ترکیه:** بیشتر جمعیت شیعیان دوازده امامی این مناطق در شهرهای استانبول، بورسا و ازمیر سکونت دارند.

۳. **مرکز ترکیه:** بیشترین تجمع شیعیان جعفری در مرکز ترکیه در پاتخت این کشور، آنکاراست.

۴. **غرب ترکیه:** در شهرهای چون ازمیر و تورگوتلو.

شیعیان در جامعه امروز

با پیروزی انقلاب اسلامی ایران، تحولی بنیادین در جامعه شیعیه جعفری ترکیه پدید آمد که نگاه اکثریت جامعه و توجه حکومت به این اقلیت مذهبی را به دنبال داشت.

شیعیان جعفری این سرزمین، از خود فراموشی، به نوعی خوبی‌اوری رسیدند و برای دستیابی به منزلتی متناسب با میزان توجهی که در جهان اسلام و از جمله ترکیه به مذهب اصلی تشیع صورت گرفته بود، به تحرک در آمدند.

پیشینه‌ی تاریخی، پراکندگی جمعیتی و گروه‌های فعال شیعیان ترکیه

میراث صفویه

سید صادق علوی

زمانی که می‌خواهیم از شیعیان جعفری ترکیه سخن بگوییم، بایستی حساب آنها را از جمعیت علیوان جدا بدانیم و این نکته را تصریح کنیم که آنها تقریباً دارای هویتی ناپیدا بوده و از هیچ‌گونه جایگاه اجتماعی در خور اعتمایی برخوردار نیستند. شیعیان جعفری به دلیل اشتراک در مذهب، گوییش با به تعبری قومیت با شهر و ندان آذربایجان، به رغم اینکه جزء اقوام ترک به شمار می‌آیند، ولی به تحریر عجم یا آذربایجانی می‌شوند که این نام همچنان بر آنها باقی مانده است. در این مقاله سعی شده است چگونگی شکل‌گیری این گروه از شیعیان و فعالیت‌های آنها مورد بررسی قرار گیرد.

پیشینه تاریخی

شاه اسماعیل در اشاعة تشیع در ایران و کشورهای همسایه تلاش می‌نمود؛ هنگامی که او به سلطنت رسید، مذهب تشیع را به صورت مذهب رسمی ایران اعلام کرد و هواخواهان بسیاری در منطقه آسیای صغیر به دست آورد. در این زمان تشیع در آسیای صغیر به دو صورت متجلی شد:

۱. قزلباش‌ها، که به تکیه اردبیل و استه بودند و مرادشان اسماعیل بود؛
۲. بکتاشی‌ها، که به تکیه حاجی بکتاش ولی و استه بودند و مرشد ایشان بالیم سلطان بود.

تفویت روز افرون قدرت شاه اسماعیل و نفوذ معنوی او در میان

ترکمن‌های آسیای صغیر، عثمانیان را به وحشت انداخت؛ از این‌رو بایزید

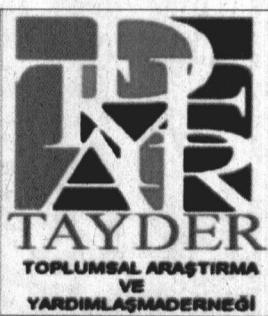
دوم تعدادی از شیعیان را به مورا، گیریت، مودون و کورون تبعید کرد. در زمان سلطنت سلطان سلیم اول در عثمانی، نفوذ تشیع در آسیای صغیر بسیار زیاد بود.

گفته می‌شود که سلطان سلیم برای مقابله با شیعیان و طرفداران اهل بیت(ع) به سوی

توده اهل سنت، تفاوت میان شیعه امامیه و علویان را دریافت و بهویژه در میان نسل جوان معهده، نسبت به شیعیان متین، صمیمیت و نزدیکی ایجاد شد. حکومت ترکیه با توجه به ارتباطات دیرین و رو به گسترش جامعه شیعه عصری این کشور با حوزه‌های علمیه ایران و تأثیرات احتمالی این اقلیت کوچک بر اقلیتی بزرگتر، یعنی علویان، توجه خود را به سوی شیعیان عصری معطوف نمود. شایان ذکر است که شیعیان ترکیه مسئولیت‌های مهمی در ارکان قدرت ندارند و بیشتر به مشاغل آزاد و غیر دولتی اشتغال دارند.

در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی در میان شیعیان ترکیه گروه‌های مذهبی فعالی شکل گرفته که در عرصه‌های مختلف مذهبی، فرهنگی، اجتماعی و حتی سیاسی و اقتصادی فعالیت دارند و هر کدام به نحوی امور شیعیان هواخوار خود را رتق و فتق می‌کنند. اگرچه شکل گیری این گروه‌ها مخالفانی هم دارد و برخی معتقدند وجود گروه‌های چندگانه در میان شیعیان زمینه‌ساز تفرقه در میان جامعه شیعیان شده و باعث گردیده در حد همان اقلیتی هم که هستند نتوانند اثربار باشند. البته همان‌ها اضافه می‌کنند که این تعدد گروه‌ها بیشتر در میان رهبران گروه‌های است و گروه‌بندی ندارند. در هر صورت در حال حاضر چند گروه عمده شیعی در ترکیه وجود دارد که در ادامه به اجمال معرفی می‌گردند:

قیمی‌ترین گروه شیعی در ترکیه، گروه زینبیه به رهبری شیخ صلاح الدین اوزگوندوز است. این گروه بیشتر شامل مسلمانان مهاجر از مناطق شرقی ترکیه به استانبول هستند که به منظور فعالیت‌های اقتصادی به این شهر آمدند. گروه زینبیه ابتدا به صورت پراکنده در منطقه هالکالی مستقر شدند و فعالیت خود را با تأسیس مسجدی به نام زینبیه و گرد آوردن شیعیان مهاجر در استانبول آغاز کردند. این مسجد یک سال پیش از پیروزی انقلاب اسلامی ایران تأسیس شد. شیخ صلاح الدین اوزگوندوز رهبر این گروه و شیخ حمید سوران امام جماعت مسجد زینبیه، در ابتدای پیروزی انقلاب از وقایع رخداده در ایران حمایت کردند و به همین علت از سوی نظام لایک به زندان محکوم شدند. آنها متهمن به ترویج خمینی‌گری بودند. در آن ایام مسئولان گروه زینبیه معتقد بودند که اگر تنها یک مسجد داشته باشند، به راحتی می‌توانند آن

۳. برگزاری برنامه‌های فرهنگی
سیاسی: برگزاری کنفرانس وحدت اسلامی در استانبول، مشارکت در برپایی خیمه حماسه عاشورا در ایام محرم در شهر اغدیر، برگزاری مراسم روز قدس در شهرهای مختلف ترکیه (استانبول، بورسا، اغدیر) برگزاری تجمع حمایت از مردم بحرین در مقابل سفارت عربستان در استانبول.

۴. فعالیت‌های رسانه‌ای: وب سایت خبری - تحلیلی (rasthaber.com)
پایگاه خبری اصلی شیعیان ترکیه در اینترنت است که توسط این انجمن راه‌اندازی شده است. این سایت پس از تثبیت جایگاه خود بین مسلمانان و بهویژه شیعیان ترک زبان، بخش آذربایجانی خود را نیز در دو قسمت اخبار و مقالات آغاز نموده است. سایت (rasthaber) در حال حاضر علاوه بر پیشرو بودن در اطلاع‌رسانی و تحلیل سیاسی - اجتماعی در امور منطقه‌ای - بین‌المللی بین سایت‌های متعلق به شیعیان ترکیه به پایگاهی برای نویسندهان جوان شیعی و بستری جهت هدایت فکری آنها و تشویق دانشجویان فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها به نویسنندگی و تحقیقات اجتماعی سیاسی در بستر این سایت تبدیل شده است. این سایت در حال حاضر پوپولرنده‌ترین سایت شیعی ترکیه به شمار می‌آید. همچنین سایت‌های وابسته تخصصی در چهار حوزه چندسالهای، بانوان، کودکان و اندیشه نیز در حال راه راه‌اندازی است. مدیریت این انجمن بر عهده ضیاء یلماز است.

البته گروه‌های دیگری هم در میان شیعیان ترکیه وجود دارند که فعالیتشان محدودتر است؛ از جمله: انجمن مظلوم (مظلومان)، که چندی پیش میزبانی شاخه آسیایی کاروان بین‌المللی‌الی بیت المقدس را در ترکیه به همراه انجمن تایدر بر عهده داشت؛ موسسه اهل بیت (ع)؛ موسسه آل طه و ...

مؤسسه به انتشار می‌رسد که غذیر آکارس، امام جماعت مسجد مهدیه استانبول، سربدیری آن را بر عهده دارد. از فعالیت‌های فرهنگی دیگر این گروه می‌توان به دوله چند فیلم شیعی مانند سریال ولایت عشق به زبان ترکی اشاره کرد. مشی گوثر، مشی فرهنگی است و بیشتر اعضا آن مقلد امام خمینی (ره) و آیت‌الله خامنه‌ای هستند.

انجمن تایدر (TAYDER) (انجمن تحقیقات و همیاری اجتماعی) در سال ۲۰۰۶ با هدف شناسایی، سازماندهی و آموزش دانشجویان شیعه ترکیه و نیز بسط اندیشه انقلاب اسلامی در این کشور تأسیس شد. این انجمن پس از شناختی و ارتباطگیری با دانشجویان شیعه در شهرهای مختلف ترکیه فعالیت‌های خود را در زمینه حفظ و تقویت هویت مذهبی آنها و سازماندهی و ایجاد اتحاد بین آنها ادامه داد.

دفتر مرکزی انجمن تایدر در شهر استانبول قرار دارد. علاوه بر آن، این انجمن دارای دفاتر (خواگاه‌های دانشجویی) در پانزده شهر ترکیه است. درکل فعالیت‌های انجمن تایدر را می‌توان در چهار بخش کلی طبقه‌بندی نمود:

۱. جذب و سازمان‌دهی دانشجویان شیعه: شناسایی و برقراری ارتباط با دانشجویان شیعه در دانشگاه‌های مختلف ترکیه و جذب و متشکل کردن و اسکان دادن گروهی آنها در خوابگاه‌های اجاره‌دار در نزدیکی دانشگاه‌ها شهراهی مختلف، و نیز کمک مالی مستمر و موردی به تعدادی دیگر از دانشجویان شیعه.

۲. آموزش دانشجویان شیعه: تلاش جهت رشد فکری و عقیدتی دانشجویان شیعه تحت پوشش و تربیت آنها در خط انقلاب اسلامی و ولایت فقیه از طریق ارسال کتاب‌های عقیدتی فرهنگی، برگزاری جلسات هفتگی دانشجویان در شهرهای مختلف و برگزاری اردوهای آموزشی سالانه دانشجویی.